

NzYxMjQ3MTM2*_ga_TK9BQL5X7Z*czE3NjEyNTI1NjEkbzEkZzEkdD
E3NjEyNTI1ODMkajM4JGwwJGgw (дата звернення: 23.10.2025).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-636-2-23>

REPRESENTATION OF A CLIENT'S INTERESTS BY A LAWYER IN THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ПРЕДСТАВНИЦТВО АДВОКАТОМ ІНТЕРЕСІВ КЛІЄНТА У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Plesna I. A.

*Graduate student (Master's level)
at the Faculty of Advocacy,
Yaroslav Mudryi National Law
University
Kharkiv, Ukraine*

Плесна І. А.

*здобувачка освіти 2 (магістерського)
рівня вищої освіти факультету
адвокатури
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Участь адвокатів у процедурах Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) набуває особливого значення в контексті глобалізації та посилення ролі міжнародного правосуддя. У світі, де права людини стають центральним елементом правових систем, адвокат виступає не лише захисником особи, а й своєрідним посередником між національним і міжнародним правом.

Правовою основою діяльності вітчизняних адвокатів у ЄСПЛ є Конституція України [3], стаття 55 якої проголошує, що кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Більш детально повноваження адвоката у контексті розглядуваного питання визначає Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4], частиною другою ст. 4 якого передбачено, що адвокат України здійснює адвокатську діяльність на всій території України та за її межами, якщо інше не передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або законодавством іноземної держави. Відповідно до п. 7 частини першої ст. 19 цього ж Закону, одним із видів адвокатської діяльності є представництво інтересів фізичних

і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах.

Важко не погодитись із думкою Н. Узун про те, що далеко не кожен адвокат відразу зміг би представляти інтереси у Європейському суді. Це пов'язано з низкою обставин, серед яких, по-перше, високі вимоги, що ставляться до адвоката, по-друге, необхідність досконалого вивчення багатьох міжнародних актів, і по-третє, недостатні знання й кваліфікаційний рівень адвоката [8, с. 339]. Втім, слід зважати і на те, що, попри усі можливі складності роботи із захисту прав у ЄСПЛ, такий досвід дозволяє адвокату досягнути вищого рівня професійного розвитку й майстерності.

Одним із перших вітчизняних правників, хто практикував такий напрямок діяльності, був С. Гончаренко, який вважав, що було б ефективним створити в Україні спеціалізовані об'єднання адвокатів: *«У рамках діяльності такого об'єднання, крім надання правової допомоги населенню, проводилась би і підготовка адвокатів до участі у Європейському суді, вивчення практики Європейського суду, що підвищило би рівень захисту прав і свобод людини і громадянина. Держава не може нести відповідальність за будь-які недоліки у роботі призначеного захисника, однак держава зобов'язана вжити заходів, аби особа могла ефективно скористатися своїм правом на захист»* [1, с. 239–240].

Безспірно, представництво інтересів особи в ЄСПЛ має свої особливості, відмінні від представництва в національних судах. Одним із головних документів, якими врегульовано правове становище представника особи, яка звертається за захистом, є Регламент Суду [7]. За змістом його статті 36, представником може бути або професійний адвокат, допущений до адвокатської діяльності і постійно проживаючий на території однієї з держав-учасниць, або інша особа, затверджена Головою судової Палати. На думку А. Іванцової, у Європейському суді повноваження адвоката щодо збору доказів значно ширші: він вправі представляти докази, письмові показання свідків, яких опитав самостійно, навіть якщо їх не опитували національні слідчі, судові або інші органи. Крім того, адвокат може представляти в Суд докази, які не представлялися в національні суди та не оцінювалися ними [1, с. 238].

Загалом процес, пов'язаний із представництвом інтересів клієнта в ЄСПЛ, можна поділити на три етапи: підготовка і подання заяви до Суду, розгляд справи по суті та виконання ухваленого рішення. На переконання А. Трушкіної, під час подання заяви представник здійснює як організаційну діяльність (перевірка дотримання критеріїв прийнятності, оформлення формуляра заяви та необхідної

документації), так і превентивний захист прав клієнта. Зокрема, адвокат стежить за тим, щоби справа була визнана ЄСПЛ такою, що підлягає розгляду; запобігає подальшому порушенню прав клієнта шляхом подання заяви про анонімність чи про вжиття попередніх заходів, спрямованих на недопущення нових порушень державою-відповідачем прав підзахисного та інших осіб [10, с. 25–26].

Одне з перших питань, якому адвокат повинен приділити увагу під час первинного спілкування з клієнтом, є критерії прийнятності скарги. За загальним правилом, заявник повинен вичерпати усі національні засоби юридичного захисту і не пропустити 4-місячний строк звернення (від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні). Також порушене право має охоплюватися Конвенцією або протоколами до неї, а результатом такого порушення повинен бути значний збиток, завданий заявнику.

Розгляд справи в ЄСПЛ є непростим процесом, що вимагає від адвоката достатніх знань з міжнародного та європейського права, а також релевантних позицій самого Суду. У разі проведення судових засідань, адвокат уповноважений брати в них участь, подавати клопотання та заперечення, виступати в дебатах. Разом з тим, наголошує Р. Мізюн, *«адвокат повинен відстоювати справжні (а не надумані) права заявника і не будь-які його інтереси, а тільки ті, що передбачені Конвенцією та європейськими стандартами з прав людини. Адвокат не має права в інтересах клієнта використовувати чи на давати суду підроблені документи, фальсифіковані докази, впливати на свідків чи експертів, щоб вони давали неправдиві свідчення»* [9, с. 251–252].

Адвокат, який здійснює представництво в ЄСПЛ, має також право від імені клієнта подати заяву про відшкодування понесених витрат, у тому числі витрат на правничу допомогу. Суд, як правило, ухвалює рішення про повне або часткове відшкодування. Так, у справі «Петухов проти України (2)» заявник вимагав компенсації 17 400 євро, у якості доказів було надано договір про надання правничої допомоги із зазначенням погодинної ставки роботи адвоката у розмірі 150 євро, а також акт виконаних робіт, відповідно до якого захисник відпрацював у цій справі 116 годин. Суд вважав «за розумне задовольнити вимогу заявника частково та присудити йому 10 000 євро» [5, див. п. 204]. В іншій справі, «Белоусов проти України», заявник вимагав 6 048 євро компенсації витрат, пов'язаних із провадженням в ЄСПЛ. На момент ухвалення рішення цей гонорар сплачено не було, проте Суд, виходячи з власної практики, вважав їх «фактично понесеними». Заявлений розмір витрат було визнано надмірним, і заявнику було присуджено 3 500 євро [6, див. п. 117].

Отримати рішення ЄСПЛ на користь клієнта – то лише половина адвокатської перемоги, адже попереду – не менш складний процес його виконання, і роль представника тут полягає в тому, щоб домогтися від держави виконання визначених Судом заходів індивідуального та/або загального характеру. Правовою основою виконання Україною таких рішень є Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [2], статтями 2 і 3 якого визначено, що рішення Суду є обов'язковим для виконання відповідно до ст. 46 Конвенції, і що таке виконання здійснюється за рахунок Державного бюджету України.

Отже, основною формою діяльності адвоката в Європейському суді з прав людини є представництво інтересів заявника на усіх стадіях підготовки і розгляду справи, а також у процесі виконання рішення. Варто також зазначити, що завдяки діяльності українських адвокатів у ЄСПЛ виграють усі сторони: клієнт отримує ефективний захист прав і свобод, його представник здобуває професійний розвиток і визнання, а держава – стимул для подальшого вдосконалення правової системи та наближення її до європейських стандартів правосуддя у дусі поваги до прав людини.

Література:

1. Іванцова А. В. Правове становище адвоката у Європейському суді з прав людини. *Юридична наука і практика; виклики сучасних європейських інтеграційних процесів*. 2015. С. 237–240.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Закон України № 3477-IV від 23.02.2006 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 22.10.2025).
3. Конституція України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 22.10.2025).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України № 5076-VI від 05.07.2012 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 22.10.2025).
5. Petukhov v. Ukraine (No.2), ECtHR, Application No. 41216/13, 12 March 2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d98#Text
6. Рішення ЄСПЛ у справі «Белоусов проти України» (Заява № 4494/07), 07 листопада 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_989#Text
7. Регламент ЄСПЛ. Редакція від 15.09.2025. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/rules_court_eng

8. Узун Н. Ф. Діяльність адвоката в Європейському суді з прав людини. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. С. 336–340.

9. Мізюн Р. Практичні аспекти участі адвоката в ЄСПЛ. *Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції. 14.12.2023. С. 249–252.

10. Трушкіна А. Д. Діяльність адвоката в Європейському суді з прав людини як запобіжник порушенням прав людини. Реферат. Одеса, 2019. 32 с.